Hallitussihteeri
Annika Juurikko

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys laiksi Kansaneläkelaitoksesta annetun lain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 39/2024 vp)

Tausta

Kansaneläkelaitoksen valtuutetut asettivat helmikuussa 2018 asiantuntijaryhmän selvittämään Kansaneläkelaitokseen liittyvää lainsäädäntöä, valvontaa, asemaa ja toimivaltasuhteita. Valtuutetuille luovuttamassaan selvityksessä asiantuntijaryhmä otti kantaa muun muassa Kansaneläkelaitoksen pääjohtajan ja johtajien nimittämiseen sekä Kansaneläkelaitoksen hallituksen kokoonpanoon ja tehtäviin. Valtuutetut esittivät parlamentaarisen työryhmän asettamista asian jatkotyöstämiseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 19.2.2021 parlamentaarisen työryhmän selvittämään Kansaneläkelaitosta koskevan lainsäädännön muutostarpeita. Hankkeessa (STM042:00/2021) tavoitteena oli tehdä ehdotukset Kansaneläkelaitoksen hallintoa koskevien säännösten täsmentämiseksi ja Kansaneläkelaitoksen toimialalla toimivien ministeriöiden ohjauksen vahvistamiseksi, ottaen erityisesti huomioon IT-alan kansalliset kehittämistarpeet, sekä arvioida tarpeet ja tehdä mahdolliset ehdotukset Kansaneläkelaitoksen valtiosääntöoikeudellista asemaa koskevan sääntelyn tarkistamiseksi. Työryhmä ehdotti loppuraportissaan useita Kansaneläkelaitoksen hallintoa koskevia muutoksia.

Työryhmän työn pohjalta jatkettiin Kansaneläkelaitoksen hallintoa koskevien lainmuutosten valmistelua sosiaali- ja terveysministeriössä virkatyönä yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen kanssa. Työn pohjalta valmistuneessa hallituksen esityksessä HE 39/2024 vp ehdotetaan tehtäviksi sellaiset teknisluontoisemmat muutokset, jotka parlamentaarinen työryhmä teki yksimielisesti.

Kansaneläkelaitoksen asemaa ja toimivaltasuhteita pohtinut parlamentaarinen työryhmä teki lukuisia toimenpide-ehdotuksia koskien etenkin Kelan hallintoa, ohjauksen kehittämistä, Kelan valvontaa ja tarkastusta sekä valtiosääntöoikeudellista asemaa. Lisäksi työryhmä teki toimenpide-ehdotuksia koskien Kelan ns. avustavien tehtävien siirtoa, tilitietojen saamista rahalaitoksilta, Kelan ohjauksen kehittämistä sekä valvontaa ja tarkastusta. Edellä mainitut kokonaisuudet on tarkoitus käsitellä sosiaali- ja terveysministeriön johdolla käynnistetyssä hankkeessa https://stm.fi/hanke?tunnus=STM117:00/2023.

Pääasiallinen sisältö

Hallituksen esityksessä ehdotetaan useita muutoksia Kansaneläkelaitoksesta annettuun lakiin. Lakiin tehtäisiin tarpeelliset muutokset Kelan hallintoa ja tilintarkastusta koskevien säännösten ajantasaistamiseksi ja täsmentämiseksi. Lakiehdotuksen mukaan pääjohtajan nimittäisi jatkossa Kansaneläkelaitoksen valtuutetut Kansaneläkelaitoksen hallituksen esityksestä. Kansaneläkelaitoksen hallitus valitsisi muut johtajat. Nimityspäätöksistä ei saisi jatkossakaan valittaa.

Pääjohtajan ja johtajien virkojen ehdotetaan olevan jatkossa määräaikaisia. Johtajan ja pääjohtajan palvelussuhteiden muuttaminen määräaikaisiksi ei koskisi ennen lain voimaantuloa tehtyjä nimityksiä.

Hallitussihteeri
Annika Juurikko

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Kansaneläkelaitoksen hallituksen lakisääteisiksi tehtäviksi lisättäisiin Kansaneläkelaitoksen strategian vahvistaminen sekä ylimmän johdon sijaisuuksista päättäminen. Hallitus vahvistaa strategian jo nykyisin, joten kyse olisi vakiintuneen käytännön kirjaamisesta lakiin. Ylimmän johdon sijaisuuksia koskeva päätöksentekovallan siirto puolestaan joustavoittaisi johtajien sijaisuusjärjestelyitä.

Lisäksi ehdotetaan, että valtuutetut valitsisivat Kansaneläkelaitokselle vuositilintarkastuksesta vastaavan ammattitilitarkastajan ja hänelle varahenkilön tai tilintarkastusyhteisön. Muutos liittyy parlamentaarisen työryhmän ehdotukseen, jonka mukaan kahdesta ammattitilintarkastajasta ja kansanedustajista koostuva tilintarkastajatoimielin lakkautetaan.

Laissa ei enää säädettäisi Kansaneläkelaitoksen neuvottelukunnasta, vaan Kansaneläkelaitoksen hallitus voisi asettaa tarpeelliseksi katsomiaan neuvottelukuntia. Muutos lisäisi hallituksen harkintavaltaa neuvottelukuntien asettamisessa.

Kansaneläkelaitoksesta annettuun lakiin ehdotetaan otettavaksi uusi säännös siitä, että Kansaneläkelaitoksen palveluita voitaisiin antaa yhteiskunnan muiden toimijoiden käyttöön turvallisuuden ja huoltovarmuuden parantamiseksi häiriötilanteissa. Kansaneläkelaitos voisi toteuttaa virka-apua esimerkiksi antamalla viranomaisen tai muun organisaation käyttöön tarvittavia laitteistoja, tiloja tai henkilöstöä sosiaaliturvajärjestelmän toimeenpanoon liittyvissä tietosuojajärjestelmien, tietohallinnon, etuuksien maksatusjärjestelmien tai maksuliikenteen virhetilanteissa. Kansaneläkelaitos voisi päättää virka-avun antamisesta siten, ettei se vaaranna sille säädettyjen muiden tehtävien suorittamista. Virka-avun antamisesta päättäisi pääjohtaja.

Kansaneläkelaitoksen biologisten lääkkeiden määräämisen ohjaus- ja valvontatehtävän rahoituksesta säädettäisiin Kansaneläkelaitoksesta annetun lain sijaan jatkossa sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007). Esityksessä ehdotetaan myös tarpeettomina kumottaviksi etuuslakien teknistä käyttöyhteyttä koskevat säännökset, koska teknisten rajapintojen käytöstä säädetään tiedonhallintalaissa, joka on yleislaki.

Pääasialliset vaikutukset

Esityksellä arvioidaan olevan vain vähäisiä taloudellisia vaikutuksia. Kansaneläkelaitoksen hallintoa koskevat muutokset olisivat suurelta osin luonteeltaan teknisiä. Virka-apua koskeva säännös olisi uusi, mutta sen toteuttamisessa olisi mahdollista hyödyntää Kansaneläkelaitoksen omia tarpeita varten luotuja ratkaisuja. Esityksellä ei arvioida olevan merkittäviä henkilöstövaikutuksia.

Pääjohtajan ja johtajien valintaa ja toimikauden pituutta sekä johtajien määrää koskevien säännösten muutoksilla yhdenmukaistettaisiin valtion ylintä johtoa koskevaa sääntelyä ja vahvistettaisiin Kansaneläkelaitoksen hallituksen asemaa. Mahdollistamalla Kansaneläkelaitokselle virka-avun antaminen pyritään varmistamaan kaikissa olosuhteissa viranomaisten palveluiden toiminta ja heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden toimeentulo.

Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen nimeämistä tilintarkastajista koostuvan toimielimen lakkauttaminen ei vaikuttaisi perustuslain 36 §:ssä säädettyyn Kansaneläkelaitoksen asemaan eduskunnan valvonnassa. Kansaneläkelaitokseen ehdotettavat tilintarkastusta koskevat muutokset aiheuttaisivat kuitenkin muutostarpeita Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen johtosääntöön.

Kansaneläkelaitoksen biologisten lääkkeiden määräämisen ohjaus- ja valvontatehtävän rahoitusmuutoksella sujuvoitetaan Kansaneläkelaitoksen toimintaa ja vähennetään hallinnollista työtä.